

Gemeente van Jezus Christus,

De naam van het bijbel-boek Prediker (3^e eeuw) is bedacht door de kerkvader Maarten Luther. Hij vertaalde de Hebreeuwse titel van het boek (kohalet) met "Prediker", cf. qahal > samenbrengen. Maar wat het woord precies betekent, weten we niet.

Mogelijk trok hij rond en verkondigde hij zijn wijsheden op straat, zoals ook andere Griekse filosofen dat deden. Overigens kwam Prediker niet zonder slag of stoot in de bijbel terecht. Aanvankelijk waren er nogal wat bezwaren om Prediker in de canon op te nemen. Hij maakte op de mensen de indruk van een cynische nihilist.

Je zou, vergelijkenderwijs, kunnen zeggen: je gaat toch ook een historicus en politiek commentator als Maarten van Rossum (onze nationale cynicus en mopperkont) niet vragen een inleidend woord te schrijven bij een boek over de christelijke geloofsleer. Maar via een literaire truc kwam Prediker toch in de bijbel terecht. Het geschrift werd toegeschreven aan de wijze koning Salomo (die overigens eeuwen eerder leefde: ong 950 v.Chr.). Wellicht dacht men aan Salomo omdat in de tekst Prediker van zichzelf zegt dat hij in Jeruzalem regeerde en naam verwierf als bouwheer. Hij was een rijk man, die talloze fabelachtig paleizen en prachtige wijngaarden bezat en vele vrouwen en slaven. En hij stond in heel de wereld bekend om zijn wijsheid.

Vandaar dat Prediker begint met een soort opschrift om de woorden meer gewicht te geven, vers 1: "Hier volgen de woorden van Prediker, zoon van David en koning van Jeruzalem".

Welnu, Prediker gaat met zijn wijsheid weliswaar in het spoor van Salomo, maar die wijsheid leidt bij Prediker tot een heel andere conclusie dan bij koning Salomo.

V.11: "Maar toen nam ik alles wat ik ondernomen had nog eens in ogenschouw, alles wat mijn moeizaam gezwog mij opgeleverd had, en ik zag in dat het allemaal maar lucht en najagen van wind was. Het had geen enkel nut onder de zon".

Het woord "lucht" komen we in Prediker 30 keer tegen. Het leven is vluchtig als lucht. Het Hebreeuwse woord is "hebel", dat zoiets betekent als adem, windzuchtje, nietig, iets dat geen stand houdt. De mens sterft en de wereld draait op zijn eigen wijze gewoon door. In sommige bijbels wordt dat woord vertaald met de bekende woord ijdelheid: "Ijdelheid der ijdelheden, alles is ijdelheid". De kans is groot dat deze zegswijze verkeerd wordt begrepen. Want de betekenis van "ijdelheid" is in ons spraakgebruik gaandeweg veranderd. Het heeft meer de betekenis gekregen van zelfgenoegzaamheid, van mensen, die nogal met zichzelf zijn ingenomen. Maar dat bedoelt Prediker niet. In de NBV is het Hebreeuwse woord hebel daarom weergegeven met 'lucht en leegte'. De oorspronkelijke betekenis komen we overigens af en toe nog wel tegen in ons spraakgebruik, bijv. in de zegswijze: 'Elke poging die hij ondernam bleek ijdel'. Dat wil zeggen, 'vergeefs' of 'zinloos'.

Zo op het eerste gezicht, denk je: wat een pessimist en doemdenker, die Prediker, cynisme en nihilisme lijken hier de boventoon te voeren. Begrijpelijk dat men bij Prediker aanvankelijk niet meteen dacht aan een bijbelse boodschap.

Toch verwoordt Prediker, denk ik, een gevoel, dat niet ver van ons afstaat.

Het gevoel van zinloosheid is ons niet vreemd. Al ons geploeter blijft zo vaak geploeter.

Wat maakt het uit wat we doen.

De grote problemen van onze tijd worden niet opgelost met onze goede bedoelingen.

Spreuken 1,v.9vv: "Het ene geslacht komt en het andere gaat. Vroegere generaties zijn vergeten en ook de komende zullen weer worden vergeten. Dat wat gebeurd is, gebeurt weer, wat gedaan is zal weer worden gedaan. Niets nieuws onder de zon".

Na elk gewelddadig incident, of na een vernietigende oorlog, zeggen mensen weliswaar steeds weer: "Dit mag nooit meer gebeuren."

Maar wat in het verleden gebeurd is, is weer gebeurd en zal in de toekomst weer opnieuw gebeuren: "De mens leert uit de geschiedenis dat de mens niks leert van de geschiedenis", zei de filosoof Hegel.

Zagen politici en historici het einde van de Koude Oorlog aankomen, en wat daarvan de betekenis en consequenties zouden zijn? Helemaal niet.

Zagen politici en historici de oorlog in Oekraïne aankomen en de consequenties daarvan in de geopolitieke verhoudingen? Helemaal niet.

Kennis van het verleden op zich heeft dan ook niet veel nut, vindt Maarten van Rossum. Je kunt er de toekomst niet mee voorspellen en er geen beleid op baseren.

Een helder inzicht in de eigen tijd is meer een kwestie van gezond verstand (rationeel denken) en een goed gevoel voor maatschappelijke verhoudingen. In het algemeen geldt dat we stekeblind de toekomst in struikelen, aldus Van Rossum.

We denken dat we rationele mensen zijn, met gezond verstand. Maar, en dat is het probleem toen en nu, gevoelens (en dan vooral de negatieve) kunnen het gebruik van je "gezonde" verstand behoorlijk in de weg zitten. Dat is nu aan de orde van de dag, als je alle onrust, complot-theorieën en grensoverschrijdend gedrag ziet in onze samenleving. "De mens denkt rationeel, voor zover hem de emoties dat toelaten", las ik ergens, Dat lijkt me de spijker op zijn kop.

"Alles is lucht en najagen van wind. Het heeft geen enkel nut onder de zon". Is dat het laatste woord van Prediker? Ja, wel in dit gelezen gedeelte en hij houdt dat vol tot aan het slothoofdstuk, hoofdstuk 12, vers 8: "Lucht en leegte, zegt Prediker, alles is leegte.

Maar dan ineens, daaropvolgend, vers 9, is er een onverwachte wending in de tekst (vv.9-14): "Alles wat je hebt gehoord komt hierop neer: heb ontzag voor God en leef volgens zijn geboden".

Prediker lijkt hier te zeggen: en toch!! Hij kan het niet laten om tegen de bierkaai, tegen beter weten in, de woorden ten leven van de thora door te geven. Als het goede leven, dat de zinloosheid te boven gaat, dan toch ergens nog mocht bestaan, dan in dit gebod/leefregel: "Heb de Heer uw God, lief met heel uw hart, en geheel uw ziel en al uw krachten" (Deut.6,4).

Tegen die achtergrond moeten we ook de gelijkenis uit Lukas 12 verstaan.

De aanleiding voor Jezus om deze gelijkenis te vertellen, is een vraag van iemand die niet meer met zijn broer in harmonie leeft. Ze hebben on-enig-heid over de erfenis. “Ergernis over de erfenis”, zal ik maar zeggen.

Jezus proeft dat het hier louter gaat om hebben en houden. De man denkt, dat hij door Jezus voor zijn financiële karretje te spannen, alsnog zijn geld te kunnen krijgen. Zijn geloof op God heeft plaats gemaakt voor geloof in geld en goed. Hij is zo rijk, dat hij niet weet, waar hij al zijn geld en goed moest laten. Hij is dan ook buitengewoon tevreden met zichzelf. “Ik zal tot mijn ziel (Cf. nefesh > leven, vert: mezelf) zeggen: ziel, je hebt vele goederen liggen, voor vele jaren, rust uit, eet, drink en wees vrolijk”.

Dwaas, wordt hij genoemd. En de dwaas is in de Bijbel niet de dommerik, niet iemand zonder verstand, maar een mens zonder vertrouwen op het woord van de Eeuwige en zijn geboden van recht en gerechtigheid.

Dan ben je meer dood dan levend. “Zijn” betekent in de bijbel nooit “de mens op zich” (altijd maar die vraag: wie ben ik nou eigenlijk), maar altijd op de zinvolheid van het bestaan als geheel. In de bijbel betekent “zijn ’altijd “er zijn”... voor God en de naaste. Voor hen ertoe doen.

Ziel, dat wat jou leven inhoud geeft, wat je van je leven (wilt) maakt (maken) Ziel, dat is hier het ‘ik’ van deze man, die in zijn geval geobsedeerd is door zichzelf en zijn bezit, die ieder oog voor de ander, voor meer dan brood alleen, uit het oog heeft verloren.

Maar: je ziel (je leven), is niet je eigen bezit. Daarom wordt in dezelfde nacht, onverwacht, zijn leven – zijn ziel staat er letterlijk – van hem teruggevorderd. En dan blijkt, zoals wel eens gezegd wordt, dat het laatste hemd geen zakken heeft. De dichter Ed Hoornik, die zich sterk betrokken voelde bij de wereld om zich heen en wiens poëzie vooral gaat over het overleven van het concentratiekamp Dachau en over de dood, schreef:

Hebben en zijn

Op school stonden ze op het bord geschreven.

Het werkwoord hebben en het werkwoord zijn;

Hiermee was tijd, was eeuwigheid gegeven,

De ene werkelijkheid, de andre schijn.

Hebben is niets. Is oorlog. Is niet leven.

Is van de wereld en haar goden zijn.

Zijn is, boven die dingen uitgeheven,

Vervuld worden van goddelijke pijn.

Vervuld van Goddelijke pijn. Die woorden versta ik als dat we met God gevoelig worden voor de pijn van zijn mensenkinderen, die leven in angst en beven, dood en verderf, voor wie het leven zinloos en uitzichtloos is.

In het laatste couplet van het gedicht gaat het over “luisteren” (versus domineren en het hoogste woord voeren), over “wijken” (versus handhaven, veroveren), over verwondering.

Dat laatste couplet luidt:

Zijn is de ziel, is luisteren, is wijken

Is kind worden en naar de sterren kijken,

En daarheen langzaam worden opgelicht.

Zo moge het zijn. Amen.